

POLONYALI ŞAİR JAROSŁAW IWASZKIEWICZ'İN SANATINDA MEVLÂNA CELÂLEDDİN RÛMÎ ETKİSİ

Seyyal KÖRPE KEMER*

ÖZ

Batı dünyasının tasavvuf edebiyatının seçkin temsilcisi Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin felsefesi ve sanatına olan ilgisi 18. yüzyılın başlarından itibaren ortaya çıkmaya başlamıştır. Büyük sûfinin edebi eserleri Farsça yazılmış olmasına rağmen batılı oryantalistlerin katkısıyla dil, din ve kültür sınırlarını aşarak farklı medeniyetlere mensup insan topluluklarına ulaşabilmiştir. Mevlânâ'nın mistik ve tasavvufi şiirlerini Polonya edebiyatına tanıtan isimlerden biri, İki Dünya Savaşı Arası Dönem Polonya edebiyatının önemli temsilcilerinden Jarosław Iwaszkiewicz olmuştur. Iwaszkiewicz Genç Polonya döneminde Polonya'da oldukça rağbet gören Mevlâna'nın eserlerini Tadeusz Miciński'nin çevirileri aracılığıyla tanıma fırsatı bulmuştur. Sanat ve din kavramlarını insanın yaşama anlam vermek için tutunduğu araçlar olarak yorumlayan Iwaszkiewicz, eserlerinde sıklıkla zamanın, gençliğin, mutluluğun, acının kıscası varoluşa ilişkin her şeyin geçici ve belirsiz doğasına vurgu yapmıştır. İnsanın doğada varlık bulan ve ancak doğayla uyumlanması durumunda mutluluğa erişebileceğine inanan Iwaszkiewicz bunun için öncelikle sağlıklı bir ölüm bilinci geliştirmek gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu çalışmada Iwaszkiewicz'in şiirlerinden alıntılara ve Mevlâna'dan yaptığı çevirilere yer vermek suretiyle her iki sanatçının hümanist ve evrensel değerlere bağlılığına doğa, sevgisi ve doğa bilincine yönelik farkındalıkları incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Mevlânâ, Rûmî, Iwaszkiewicz, Polonya, Miciński, mistisizm

THE INFLUENCE OF MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN RÛMÎ IN THE ART OF POLISH POET JAROSŁAW LEON IWASZKIEWICZ

ABSTRACT

The Western world's interest in the philosophy and art of Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, the distinguished representative of Sufi literature, began to emerge from the early 18th century. Although the literary works of the great Sufi were written in Persian, with the contribution of western orientalists, they were able to reach people from different civilizations by transcending the boundaries of language, religion and culture. One of the names who introduced Mevlânâ's mystical poems to Polish literature was Jarosław Iwaszkiewicz, known as one of the important representatives of Polish literature between the two World Wars. Iwaszkiewicz had the opportunity to get to know the works of Mevlânâ, which were very popular in Poland during the Young Poland period, through the translations of Tadeusz Miciński. Iwaszkiewicz interpreting the concepts of art and religion as tools that people hold on to give meaning to life, often emphasized in her works the temporary and uncertain nature of time, youth, happiness and pain, in short, everything related to existence. Iwaszkiewicz, who believes that humans exist in nature and can only achieve happiness if they harmonize with nature, pointed out that for this, it is necessary to first develop a healthy awareness of death. In this study, both artists' commitment to humanist and universalist values, their love of nature and their awareness of nature consciousness will be examined by including quotations from Iwaszkiewicz's own poems and his translations from Mevlana.

Keywords: Mevlânâ, Rûmî, Iwaszkiewicz, Poland, Miciński, mysticism

1.Giriş

Polonyalı şair, yazar ve çevirmen Jarosław Iwaszkiewicz 20 Şubat 1894 tarihinde Ukrayna'nın Kiev şehrinde dünyaya gelmiştir. Eski Polonya geleneklerine uygun biçimde yurtsever ve mücadeleci bir yaşam sürmeyi ilke edinmiş bir aileden gelen Iwaszkiewicz'in babası Bolesław ve amcası Zygmunt Polonya önderliğinde Çarlık Rusya'sına karşı 1863-1864 yıllarında

Gönderilme Tarihi: 10.03.2025

Kabul Tarihi: 23.06.2025

* Doç.Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Leh Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, email: seyyalkorpe@istanbul.edu.tr, ORCID: [0000-0003-1124-4177](https://orcid.org/0000-0003-1124-4177)

gerçekleştirilen Ocak Ayaklanması¹'nin katılımcıları arasında yer almıştır. Iwaszkiewicz ailesi, toprak sahibi olmasına rağmen, ayaklanmanın bastırılmasının ardından maruz kaldığı baskılar sonucunda uzun yıllar yoksulluk içinde yaşamıştır. Iwaszkiewicz'in entelektüel gelişiminde, uzak akrabalığı olan Szymanowski ailesinin, özellikle de müzisyen ve besteci olan kuzeni Karol Szymanowski²'nin önemli etkisi olmuştur. Iwaszkiewicz eğitime Varşova Karol Szulc Beşeri Bilimler Erkek Okulunda başlamış; ancak, babasının ölümünün ardından 1904 yılında annesiyle birlikte Ukrayna'ya geri dönerek eğitimini Elizavetgrad Rus Lisesi ve 1909 yılından itibaren Kiev Lisesinde sürdürmüştür. Yükseköğrenimine 1912 yılında Kiev Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde başlayan sanatçı aynı zamanda konservatuar bölümünün derslerine de katılmıştır. Birinci Dünya Savaşı nedeniyle üniversite eğitime ara vermek zorunda kalan Iwaszkiewicz 1918 yılında Polonya 2. kolordusuna katılarak çeşitli çatışmalarda yer almıştır. Avusturya tarafının kolorduyu silahsızlandırmasıyla Kiev'e dönmüş; ancak, şehrin Kızıl Ordu tarafından işgal edilmesinin ardından Varşova'ya gitmiştir. Varşova'ya ilk geldiği dönemde, Polonya'nın en eski soylu ailelerinden olan Potocki ailesinin sarayında öğretmenlik yapmaya başlayan sanatçı 1920 yılından itibaren "Polonya Kuryesi" (Kurier Polski) adlı derginin sanat bölümünün editörlüğünü üstlenmiştir. Bu esnada "Haftalık Resimli Dergi" (Tygodnik Ilustrowany) ve "Lviv Kuryesi" (Kurier Lwowski) adlı tanınmış dergilerle ortak çalışmalarda bulunmuştur. Varlıklı bir sanayicinin kızı olan Anna Lilpop ile 1922 yılında evlenen Iwaszkiewicz 1923-1925 yılları arasında Maraşel Maciej Rataj yönetimindeki Polonya Parlamentosu'nun sekreterliği görevini üstlenmiştir. 1924 yılında Maria ve 1928 yılında Teresa adlı iki kız çocuğu sahibi olan Anna ve Jarosław Iwaszkiewicz, ikinci çocuklarının doğduğu yıl Stawisko'da bulunan evlerine taşınmışlardır. 1915 yılında Kiev'de yayımlanan "Kalem" (Pióro) adlı derginin birinci sayısında yer alan "Lilith" başlıklı sonesiyle edebiyat dünyasında ilk resmi çıkışını yapan Iwaszkiewicz Varşova'ya geçmesinin ardından Jan Lechoń, Julian Tuwim, Kazimierz Wierzyński ve Antoni Słonimski gibi, dönemin seçkin şairleriyle tanışma fırsatı bulmuştur. 1795 yılında Rusya, Prusya ve Avusturya tarafından işgal edilerek paylaşılmasıyla başlayan 123 yıllık esaretinden Birinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle kurtulmasının ardından ülkede daha özgür bir entelektüel ortam oluşmuştur. Iwaszkiewicz bu dönemde Varşova'da kendilerini toplumsal düzenden sorumlu gören aydınların bir araya geldiği "Pod Pikadorem" (Pikador Altında) adlı kafede performans göstermeye başlamıştır. Sanatçı 1919 yılında "Sekizlikler" (Oktostychy)³ adlı ilk şiir kitabının, 1920 yılında "Skamander" adlı edebiyat dergisinde "Zenobia. Palmira." (Zenobia. Palmura.) adlı şiirsel romanının, 1922 yılında ikinci şiir kitabı "Dione" (Dionizje)'nin, 1923 yılında "Hilary, Muhasebecinin Oğlu" (Hilary, Syn Buchaltera), 1925 yılında "Ay Doğuyor" (Księżyc Wschodzi) adlı romanlarının ve 1926 yılında "Duygusal Manzaralar" (Pejzaże sentmentalne) adlı deneme kitabının yayımlanmasıyla edebiyatseverlerin ilgi odağı olmayı başarmıştır. Iwaszkiewicz'in 1933 yılında yayımlanan "Vilkolu Kızlar" (Panny z Wilka), 1936 yılında yayımlanan "Utrata Nehri Kıyısındaki Değirmen" (Młyn nad Utratą) ve 1938 yılında yayımlanan "İki Öykü" (Dwa opowiadania) adlı öykü kitaplarının yanı sıra 1934 yılında yayımlanan "Kızıl Kalkanlar" (Czerwone tarcze) ve

¹ 1795 yılında Polonya'nın Rusya, Prusya ve Avusturya tarafından üçüncü ve son taksiminden ardından Aralık 1863 tarihinde Rusya'ya karşı düzenlenmiş ayaklanmadır. Köylülerin ve ruhban sınıfının da katılm gösterdiği ayaklanma 1864 yılının Ekim ayında Avusturya'nın da desteğiyle bastırılmıştır.

² Karol Szymanowski 3 Ekim 1882 yılında Ukrayna'nın Tomaszówka köyünde doğmuş, 29 Mart 1937 yılında İsviçre'nin Lozan kentinde hayatını kaybetmiştir. Polonya'da ve Avrupa'da 20. yüzyılın ilk yarısının en seçkin bestecileri arasında yer almıştır. Batı Avrupa ve Antik geleneğini birleştirip Arap dünyasının kültürüyle harmanlayarak oldukça özgün ve ayrıcalıklı eserler vermiştir.

³ Sekiz şiirden oluşan yapıt ya da sekiz dizeden oluşan koşuk biçimi.

1938 yılında yayımlanan “Błędomierz Tutkuları” (Pasje błędomierskie) adlı psikolojik romanları ise İki Dünya Savaşı Arası Dönem Polonya edebiyatının başyapıtları arasında yerini almıştır. Sanatçının gençlik yıllarını geçirdiği ve Rus, Ukrayna ve Polonya kültürlerinin etkileşim bölgesi konumunda bulunan Kiev şehri, eserlerinde sıklıkla rastlanan bir tema olmuştur (Körpe Kemer, 2019, s. 1807-1808).

Iwaszkiewicz'in sanatı akmeizm akımının etkisi altında olmakla birlikte oldukça karmaşık bir yapıda biçimlenmiştir. 20. yüzyılın ilk yirmi yılında öncelikle Rus şiirine egemen olmuş akmeizm akımı komünist devrimin gerçekleşmesinin ardından alanını genişletmiştir. Akmeistler Fransız sembolizminin etkisiyle şairlere adeta birer güzellik tanrısı misyonu yüklemiş, bu doğrultuda çok kültürlü ve çok daha seçkin bir sanat icra etme yolunu seçmişlerdir. Duygusal hassasiyetin yanı sıra somut kavramlara yönelme eğilimi akmesitlerde Rus kültürünün yanı sıra Avrupa kültürüyle yakınlaşma isteği uyandırmıştır. Bunun nedeni, farklı özelliklerle belirgin bu iki kültürün birbiriyle örtüşmesinin toplumsal yaşam kalitesini artıracığına yönelik bir inanç geliştirmiş olmalarıdır (Nasiłowska, 2008, s. 68).

2. Iwaszkiewicz'in Şiirinde İnsan ve Mutluluk

Jarosław Iwaszkiewicz'in ilk dönem şiirlerinde doğanın tüm güzelliklerine yönelik belirgin bir hassasiyet vardır. İnsanın görme, işitme, tatma, koklama ve dokunma duyuları aracılığıyla deneyimleyebileceği mutluluk pek çok kez eserlerine konu olmuştur. Iwaszkiewicz gökyüzü, güneş, ağaçlar, kuşlar, çiçekler gibi doğa unsurlarını arınmış bir zihinle algılama becerisi geliştirmenin insanın yaşadığı her andan haz alması için yeterli olduğu düşüncesini hissettirmiştir. Dionisos felsefesine paralel biçimde insanın doğayla varoluşsal bağ kurmak, aralarında zihinsel bir yanılısma sonucu ortaya çıkmış sınırları kaldırmak suretiyle gereksinim duyduğu içsel bütünlüğe ulaşabileceğini anımsatmıştır (Dynowska, 1997, s. 138-139). Aslında Dionisos şairin ikinci şiir kitabı olan “Dionisos Şenlikleri” (Dionizje)'dan itibaren sanatına güçlü bir şekilde girmiş ve son şiiri olan “Uranya” (Urania)'ya dek etkisini hissettirmiştir. Üstelik sadece şiirlerinde değil, aynı zamanda düzyazıları, özellikle kısa öykülerinde de Dionisos kültürünün etkileri söz konusudur (Majewski, 2013, s. 2). Iwaszkiewicz'in eserlerinin insanın daha huzurlu ve mutlu bir yaşam sürebilmek amacıyla baş vurabileceği bir kılavuz niteliğinde olduğu söylenemez. Ancak, gerektiğinde vazgeçmeyi bilmek ve yargılardan uzak bir yaklaşım geliştirmek gibi, insanın yaşam yolculuğunu daha anlamlı ve daha doyumlulu kılacağına yönelik düşünce aktarımlarını kullandığı fark edilebilir. Bunun yanı sıra sanatçının eserlerine sağlıklı bir ölüm bilinci geliştirmenin insana zihinsel ve ruhsal dinginlik sağlayacağı düşüncesi işlemiştir. Iwaszkiewicz'in insanın varoluşu anlamlandırma çabası içindeyken yolunu kaybetmemesi, yabancılaşma duygusuna kapılmaması ve kendini güvende hissetmesi için “zaman” ve “mekân” kavramlarının ötesinde bir algı geliştirmesinin faydalı olacağına ilişkin bir farkındalığa vurgu yaptığı hissedilir. Şairin, doğayla uyumlanma becerisi geliştirmeyi insan yaşamını daha kolay ve huzurlu kılacak bir kişisel gelişim aşaması olarak gösterdiği sezinlenebilir. Iwaszkiewicz'in, “Taşlamalar ve Ağıtlar” (Xenie i Elegie) adlı şiir kitabında bulunan “Gece Vakti Müzik” (Muzyka noca) başlıklı şiirinde dünyayı bir yandan eşsiz güzelliklerle dolu, öte yandan korkutucu bir yer olarak tanımladığı dikkat çekmektedir (Majewski, 2013, s. 2):

“Ne muhteşem
üstümüzdeki bulutların dağılması
Dünya korkutucu bir yer
ama yüzer içinde

devasa bir akvaryum içinde yüzer gibi
çam ağaçları,
bir akarsu gibi akıp giden çiçekler
toprak yollar
ve ahşap evler
bir de Brahms konçertoları
ve Chopin valsleri
Kabulleniyoruz bir tevazuyla
büyük bir şaşkınlığa uğramayı, büyük bir yükselişi,
kara toprağa girmeyi”⁴

Dönem içinde Avrupa’nın geneline hâkim olan savaşlar ve ayaklanmalar nedeniyle roman sanatında artık pek ele alınmayan “iyi kalplilik” ve “içtenlik” kavramları Iwaszkiewicz’in kahramanlarının ruhunda çiçeklenmeye devam etmiştir (Körpe Kemer, 2019, s.1809). Sanatçı eserlerinde travmatik deneyimlerin sonucu olarak eşcinsellik, fuhuş, uyuşturucu bağımlılığı, ihanet gibi, geleneksel ahlak anlayışından uzak yönelimler sergileyen; haset, kıskançlık ve öfke gibi yıkıcı duygulara kapılan kahramanların aynı zamanda iyi niyet ve dürüstlük özellikleriyle öne çıkabileceklerini göstermiş ve böylece okuyucuyu insan doğasında iyiliğin ve kötülüğün bir arada varlık gösterdiği gerçeğiyle yüzleştirmiştir. Polonyalı felsefe ve sanat tarihçisi Władysław Tatarkiewicz (1886-1980) insan yaşamının doğal olarak biyolojik ve psikolojik mutluluğun kaynağı olduğunu, insanın yalnızca dünyaya gelmiş olmaktan ve yaşadığını hissetmekten mutluluk duyabilecek bir varlık olduğunu öne sürmüştür. Iwaszkiewicz’in insan mutluluğuna ilişkin görüşleri de bu düşünceye paraleldir (Dynowska, 1997, s. 138). Ancak, insan donanımının ayrılmaz bir parçası olan “*mutluluk potansiyeli*”nin etkin hale gelebilmesi için dış uyaranlara gereksinim vardır. Böylesi düşünceler şairin yansıttığı insanın mutluluğa ulaşma konusunda oldukça iyimser bir bakış açısına sahip olduğu kanısı uyandırabilir. Ancak bunun tam tersi yönde, sanatçının eserlerinin pek çoğunda yeryüzünde mutlu olmayı beklemenin asla gerçekleşmeyecek bir hayalin peşinden koşmaktan başka bir şey olmayacağı yönünde karamsar düşüncelere de rastlanmaktadır (Körpe, 2103, s.45). Iwaszkiewicz’in “Umduğum hiçbir şeyi beraberinde getirmeyecek bir yaz mevsimini beklemekteyim”, “Mutluluğun yanımdan teğet geçtiğini fısıldayan bir esinti yaklaşmakta”⁵ gibi bazı dizelerinde, umut edilen mutluluğa ulaşamama durumlarını vurguladığı anlaşılmaktadır (Dynowska, 1997, s. 140). Bu durum insanın doğal yapısında var olan mutluluk duyma halini deneyimleyebilmesi için belirli bir bilinç seviyesine ulaşması ve bu seviyeyi muhafaza etme yolunda emek vermesi gerekliliğiyle açıklanabilir. Iwaszkiewicz’e göre, insan huzur ve mutluluk dolu bir yaşam sürmek için öncelikle sonsuz varlığının bilincinde olmalıdır. Böylesi bir sonsuzluk kavramı gerçeküstücü anlayışın izlerini taşır. Gerçeküstücü bakış açısına sahip olmanın yolu öncelikle saf sevgiyi deneyimlemekten geçer. Saf sevginin sözcüklerle ifade edilmesi neredeyse olanaksızdır. Böylesi bir duygu ancak yaşadığı anda saklıdır (Kraj, 2018, s. 440).

“Her şey sona erecek olsa bile
Varoluş düşüncesi
Varoluş olasılığı
Ve yeniden doğuşun ateşten çemberi kalacaktır geride
Üzerimdeki gökyüzü gibi ebedidir yaşam
Ne zaman pencereden dışarı baksam

⁴ Lehçe aslından Türkçeye makalenin yazarı tarafından çevrilmiştir. Orijinali için bkznz. Majewski, 2013, s. 20-21.

⁵ Lehçe aslından Türkçeye makalenin yazarı tarafından çevrilmiştir. Orijinali için bkznz. K. Dynowska, 1997, s. 140.

Korku ve umut dolu gecelerde
Kapılırim ebedi unsurların varlığı düşüncesine
Eşsiz bir mutluluk bulurum üstelik bu düşüncede”⁶

Iwaszkiewicz'in eserlerinin pek çoğundan, şairin sanat için sanat ve toplum için sanat, yaşama bağlılık ve ölüme hayranlık, doğunun muhafazakârlığı ve batının ilericiliği gibi karşıt unsurlar arasında ikileme düştüğü anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra, sanat ve din ilişkisinin şairin eserlerinin önemli çıkış noktalarından biri olduğu bilinir. Iwaszkiewicz gerek sanatı gerekse dini insanın öz varlığını tanıma, böylece varoluşsal akışla uyumlanma sürecinde başvurabileceği birer kılavuz olarak görmüştür.

“Ne olur ikna edin kötü adamı
Sakınsın şerden ve yalvarsın dünyaya
Affetmesi için toyluğundan kaynaklanan günahlarını
Ve tıpkı bir damla gözyaşının kavuşması gibi engin okyanuslara
Kabul etmesi için kendisini ebedi cennetine
Yeğlesin fani mutluluklarla avunmaktansa
Acı dolu bir pişmanlıkla yüzleşmeyi
Ya da düşsel bir yolcuğu koyulmayı
Her gün varlığımıza hükmetmeye kalkan şeytandan arınıp
Cennetin kokusunu içimize çekmenin
Şu çok sevdiğimiz bedenin prangalarını kırıp
Özgürlüğün tadına varabilmenin mümkün olabileceğini
Söyleyin ona”⁷

3. Iwaszkiewicz'in Şiirinde Doğu Dünyası ve Mevlâna Etkisi

Iwaszkiewicz ilk gençlik dönemine tekabül eden 1915–1933 yılları arasında verdiği eserlerinde renkli, masalımsı, mistik ve duygusal atmosferiyle büyülediği doğu dünyasından betimlemelere sıklıkla yer vermiştir. Aslında sanatçı doğu ülkelerinden hiçbirinde bulunmamış; ancak, Rus İmparatorluğu'nun sınırları içinde Volga Nehri'nin kuzeyinde bulunan Saratov şehrine kadar gidebilmiştir. Bunun dışında Güney Amerika seyahati sırasında verilen mola vesilesiyle Sudan'ı görme fırsatı bulmuştur. Avrupa'nın güneyine, özellikle de Normanlar, Araplar ve Bizanslıların tarihi ve kültürel mirasını barındırması bakımından İtalya'ya yaptığı seyahatler sanatçının doğu dünyasıyla temas etmesini sağlayan gelişmeler arasında bulunur (Godlewska, 2022, s.200-201). Doğu Dilleri Okulunda öğrenim görmek amacıyla 1925 yılında Paris'e giden Iwaszkiewicz'in burada Arapça ve Türkçe dersleri aldığı bilinmektedir (Körpe Kemer, 2019, s. 1808). Bütün bunlar Iwaszkiewicz'in daha çok savaş öncesi eserlerinde yer alan doğu motiflerinin sanatçının yabancı dillere olan merakından ve edebiyat ve kültür okumalarından kaynaklandığını göstermektedir.

Jarosław Iwaszkiewicz'in dünya görüşü ve edebi eserlerinde Gürcü kültürünün etkileri olduğu da bilinmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Gürcistan ile Polonya arasındaki ilişkiler çok sayıda tarihi eleştiri yazısı, gazete yazısı ve edebiyat eserinin konusu haline gelmiştir.

⁶ Lehçe aslından Türkçeye makalenin yazarı tarafından çevrilmiştir. Orijinali için bkz. Szóstak, 2020, s. 105.

⁷ Lehçe aslından Türkçeye makalenin yazarı tarafından çevrilmiştir. Orijinali için bkz. K. Dynowska, 1997, s.142.

Özellikle 1960'lı yıllar Polonya'da Gürcü edebiyatına ve kültürüne duyulan ilginin arttığı bir dönem olmuştur. Böylesi bir gelişmede 1956 yılının ardından⁸ iki ülke arasında buzların erime sürecinin payı olmuştur. Polonya'da Gürcü kültürü ve edebiyatının tanınırlığının artması Gürcistan'ın 1950'li ve 1960'lı yılların başından itibaren S.S.C.B.'nin sağlık, tedavi ve sanatoryum-tatil bölgelerinden biri haline gelmiş olmasıyla da ilişkilendirilir. 1961 yılında Polonya'da Leopold Lewin editörlüğünde "Gürcü Şiiri Antolojisi" başlıklı bir eser yayımlanmıştır. Söz konusu eser içinde aralarında Iwaszkiewicz'in de bulunduğu toplam otuz Polonyalı şair ve çevirmenin çalışması yer almıştır. Tejmuraza'nın "Şarabın Dudaklarla Sohbeti" (Rozmowa wina z ustami), Ilia Czawczawadze'nin "Ağıt" (Elegia) ve Simon Chikowy'nin "Kar" (Śnieg) başlıklı eserleri "Gürcü Şiiri Antolojisi" adlı antolojide Iwaszkiewicz tarafından Lehçeye çevrilmiş şiirler arasında yer alır. 1589-1663 yıllarında yaşamış Tejmuraza, Bagrationi Hanedanlığından gelmektedir. Kartli-Kaheti Kralı ve şair kimliğiyle öne çıkmıştır. Babası Kral David, annesi ise sonradan Gürcü Ortodoks Kilisesi'nin azizesi olan Kraliçe Ketevan'dır. Tejmuraza'nın İran'da Şah Abbas'ın vesayeti altında eğitim görmüş olması Fars edebiyatını ve İslam dinini yakından tanımasına olanak vermiştir. Zamanla Farsça yazılmış eserleri Gürcüceye çevirerek kendi şiir atölyesini kurmaya başlamıştır. Tejmuraza doğu şiirlerinin incelikli ve süslü üslubuna hayranlık duymuş ve Fars edebiyatını Gürcü topraklarında tanıtma yoluna gitmiştir. Doğru sanatının seçkin temsilcilerinden Mevlâna Celâleddin Rûmî ve Hafız'ın şiirlerine duydukları hayranlığın Tejmuraza ile Iwaszkiewicz'i ortak paydada birleştirdiği anlaşılmaktadır. Iwaszkiewicz "Sekizlikler" ve "Yedi Şiirle Sona Eren Kasideler" (Kasydy zakończzone siedmioma wierszami) başlıklı şiirlerinde Rûmî ve Hafız'dan esinlenmiş ve bu büyük ustaların eserlerinden çevirilere yer vermiştir (Godlewska, 2022, s.195). Iwaszkiewicz Genç Polonya döneminde Polonya'da oldukça popüler olan Rûmî'nin eserlerini Tadeusz Miciński'nin çevirileri sayesinde tanıma fırsatı bulmuştur. Sanatçı "Kasideler" (Kasydy) ve ardından gelen "Gündüzün Kitabı ve Gecenin Kitabı" (Księga dnia i ksiğga nocy) başlıklı şiirsel eserlerinde doğu dünyasına hayranlığını büyük ölçüde yansıtmıştır (Godlewska, 2019, s.88). Iwaszkiewicz "Günlükler 1911-1955" (Dzienniki 1911-1955) başlıklı eserinde Miciński'nin, Celâleddin Rûmî'nin eserlerinden esinlenerek oluşturdu dizelere yer vermiştir (Czabanowska Wróbel, 2018, s.145):

"Ah, ne denli sessiz -Diğerleri uyuyor- Ben ve Tanrı yalnızız - O gece.
Ah, ne denli gürültülü -Mutluluk yükseliyor- Hakikat kanatlarıyla
Işık saçıyor- O gece.
Sabaha dek uyumuş olsaydım,
Yeniden kavuşamazdım O'na - O gece"⁹

Jarosław Iwaszkiewicz evrensel bakış açısına sahip bir sanatçı olarak tanınmıştır. Polonya kültürünü Avrupa kültürünün ayrılmaz bir parçası olarak görmüştür. Akhmatova, Dostoyevski ve Blok'un eserleriyle eşdeğer ölçüde Balzac, Chesterton, Sartre ve Croce'nin eserleriyle de ilgilenmiştir. Doğru ve Batı arasındaki çatışmadan ve bu iki toplumsal yapının birbirinden kopmasına yol açan siyasal olayların tümünden her daim rahatsızlık duymuştur. Doğru ve Batı

⁸ 1956 yılı itibarıyla Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nde Kruşçev'in Stalin'e ait görüşlerin etki ve gücünün çözümleri girişimlerine karşı Josef Stalin'i destekleyen Sovyet Gürcüleri tarafından bir dizi protesto eylemi düzenlenmiştir.

⁹ Lehçeden Türkçeye makalenin yazarı tarafından çevrilmiştir. Orijinali için bkz. A. Czabanowska Wróbel, 2018, s. 145.

kaynaklı kültür birikimlerinin birbirlerinden beslenerek Polonya kültürünün zenginleşmesine olanak verdiğinin altını çizmiştir. Iwaszkiewicz'in, edebi eserlerini bu şekilde yansız bir dünya görüşü doğrultusunda vermiş olması toplumsal işlevinin belirsizliği konusunda zaman zaman olumsuz eleştiriler almasına neden olmuştur (Körpe, 2019, 1809).

Tasavvuf edebiyatının seçkin temsilcisi Mevlânâ Celâleddîn Rûmî 30 Eylül 1207 tarihinde Belh'de doğmuştur. Asıl adı Muhammed Celâleddin olup zamanla "Mevlânâ" (Efendimiz) ve "Hüdâvendigâr" (Hükümdar Bey) gibi lakaplarla da anılmıştır. Annesi Belh emiri Rukneddîn'in kızı Mü'mine Hâtun'dur. Anne tarafından soyunun Hz. Ali'ye uzandığı rivayet edilmektedir. Babası "Sultânü'l-ulemâ" (Âlimlerin Sultanı) olarak bilinen "Muhammed Bahâeddin Veled" (v. 631/1234)'dir. Babasının soyu dedesi Ahmed Hatîbî oğlu Celâleddin Hüseyin Hatîbî yoluyla Hz. Ebû Bekir'e dek uzanmaktadır.

Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin tasavvufî düşünce ve anlayışı Doğu'dan Batı'ya tüm dünyaya yayılarak evrensel bir boyut kazanmıştır. Büyük İslam âlimi ve mutasavvıf Rûmî'nin doğumunun 8. yüzyılı olması vesilesiyle 2007 yılının UNESCO tarafından barış, sevgi ve hoşgörü adına "Dünyada Mevlânâ Yılı" olarak ilan edilmesi Mesnevi felsefesinin dünya düşünce tarihinin önemli yapıtaşlarından biri haline gelmiş olduğunun bir göstergesidir (Arpaguş, 2007, s. 91-93).

Mevlânâ insanın, varlığının hakiki ve manevi boyutunun bilincine varmasının, maruz kaldığı toplumsal, psikolojik, kültürel ve ekonomik zorluklara karşı bakış açısını geliştirmesinin ve böylece huzur ve sevgi dolu bir yaşam sürmesinin yolunu açan manevi bir lider olarak kabul edilmiştir. Mevlânâ felsefesi 13. yüzyıldan bu yana dinler ve kültürler arasında bir köprü vazifesi görmek suretiyle evrensellik kazanmıştır. İslam dünyasının yanı sıra yeryüzünün farklı bölgelerinde farklı kültür ve inançları benimsemiş çok sayıda insan Mevlânâ'nın sevgi ve hoşgörü temelli öğreti ve düşünceleri doğrultusunda manevi ve ilahi yaşantılardan geçmektedir.

Aşağıdaki dizeler Iwaszkiewicz'in Mevlânâ ve Hafız'ın dünya görüşünden ne denli etkilendiğini kanıtlar niteliktedir:

"Korkarım ki, Hafız misali, Celâleddin Rûmî misali
Rabbin içinizde olduğunu söylemeye başlayacağım.
Dahası gizemli bir aşkla kendinden geçmiş bir halde
İnsan suretinizde saklı o Rabbe övgüler yağdırmaya koyulacağım"
(Iwaszkiewicz, 1948, s.247).¹⁰

Bunun yanı sıra, Polonya'nın tanınmış edebiyat dergisi "Skamander"ın 1925 yılının Şubat ayında yayımlanmış 38. sayısında "Mistik Şiirlerden" başlığı altında Iwaszkiewicz'in Mevlânâ'dan yaptığı çevirilere yer verilmiştir:

"Sen ki yeryüzünün en değerli varlığı!
Aşk ve para mı istersin?
Yitirdim çok zaman önce, aşkımı da paramı da bilir misin?
Delik bir cepte altın muhafaza etmek mümkün olur mu dersin?
Peki ya, çoktan sana teslim ettiğim ruhumu

¹⁰ Lehçe aslından Türkçeye makalenin yazarı tarafından çevrilmiştir. Orijinali için bkz. J. Iwaszkiewicz, 1948, s. 247.

Bir daha nerede bulabilirim?
Söyler misin?" (Iwaszkiewicz, 1925, s.126).

Mevlânâ, insanı yeryüzünde görünür olmasını sağlayan maddi varlığının ötesinde sahip olduğu manevi varlığının bilincine varmaya davet etmiştir. Hakiki değerinin farkına varan insan ayrılmaz bir parçası olduğu Yaradan'ın yüceliği karşısında diz çökecek, böylelikle kendisine sunulan sonsuz sevgi ve berekete kavuşma yolculuğuna başlayabilecektir.

"Piştım ateşin içinde. Olgunlaştım altın gibi piştikçe.
Ta ki bir yıl sonra, gelinceye dek dönüş vaktim.
Tıklattım yüzüğümü sabah vakti,
Ahşap kapısına vurarak yoldaşımın.
Bir ses duydum sonra «Kim var orada?» diye soran
Veremedim karşılık. Ürkektim.
Bu kez kapının hemen ardında
«Kim var orada?» diye sorarken aynı ses bir kez daha
Açıldı kapı gıcırtılı bir sesle..
«Evet, sensin!»...diye seslendi bana.
«Sensin dostum, belli ki uzun ve hazin bir yolculuktan dönmüşsün!
Ruhlarımız nihayet kavuşmuşken yeniden, gel gir fakirhaneme.
İki ayrı ipin iğne deliğine girmesi nasıl mümkün değilse,
Bölünmüş varlığımı sığdıramıyordum hiçbir yere!» "
(Iwaszkiewicz, 1925, s.126).

Yukarıdaki dizelerde Mevlânâ'nın Şems-i Tebrizi ile ilişkisinin yansımaları hissedilmektedir. Büyük derviş Şems'in Mevlânâ'nın dünyasına ansızın güneş misali doğduğu, ruhunun derinliklerine sızıp ardından sessizce kaybolduğu rivayet edilmiştir. İki âşığın ruhani boyutta gerçekleşen mistik ilişkiler tüm insanlığı etkisi altına alacak mucizevi nitelikteki manevi açılımların yolunu açmıştır. Şems ve Mevlânâ birbirlerinden fiziksel olarak ayrılmış olsalar da, tasavvufi âşkları gönüllerinde sonsuza dek yanan bir meşale olarak kalmıştır. Şems ile buluşmalarının ardından Mevlânâ ilahi âşka odaklanmış, çevresindeki her ayrıntıda Yaradan'ın varlığını duyumsamaya başlamıştır.

"Çoktandır bir olmuş ruhlarımız
Karışmış birbiriyle gizemli dostluğumuzun ayak izleri
Benlik sınırlarımız kaybolduğunda
Lüzumsuz kalıyor "benim" ve "senin" sözleri." (Iwaszkiewicz, 1925, s.126).

Hak yolunda hakîkî âşk yaşayan sûfilerin bedensel sınırlarını aşarak arşa yükselmek suretiyle ruhsal bütünlük ve tamlık hissiyatına eriştiklerini aktaran bu dizeler insanın benmerkezci bakış açısından sıyrılarak elde edebileceği manevi kazanımları anımsatır niteliktedir. Yalnızca maddi kazanımları amaç edinmesi sonucunda varoluşa ve benliğine yabancılaşan, yalnızlaşan ve bundan dolayı anlamsızlık ve doyumsuzluk duygularıyla boğuşan insan, Yaradan'ın mükemmel bir sureti olduğunun bilincine vardığında evrenin muhteşem sevgi akışına karışacaktır.

“Durmaksızın akan nehirler misali
Değiştirin zaman zaman dostunuzu, komşunuzu, evinizi
Geride kaldı artık dün de, dün edilen sohbetler de
Bugün, yeni bir gün
Öyleyse izin verin de,
Başlasın yankılanmaya sesleri yeni sohbetimizin dört bir yana”
(Iwaszkiewicz, 1925, s.127).
“Bulutların gökyüzünde kaybolması gibi
Düşlerini yitirdiğin için mi
Keder ve acıyla dolup taşmışsın bu denli?
Sen ki tüm benliğinde taşırsın Yaradan'ı içinde
Öyleyse kendini arayıp bulmak yerine
Niçin etrafa bakıp durursun çaresizce?” (Iwaszkiewicz, 1925, s.127).¹¹

Iwaszkiewicz tıpkı Mevlânâ gibi yaşamı, ölümü ve aşkı birbiriyle örüntülü varoluşsal yaşantılar olarak değerlendirmiş, hakiki aşkın ölüm, yas ve kayıp karşısında duyulan acıları indirici etkisini anımsatmak istemiştir. Şair yeryüzü yaşantısının maddi değerleri yücelten yanıltıcı cazibesine kapılmaksızın saf sevgi, hoşgörü ve güçlü bir maneviyat bilinciyle ilerlemenin, sanatsal düşünme boyutuna yükselerek varoluşu anlamlı ve değerli kılan eylemlerde bulunmanın önemine değinmiştir.

Sonuç

İki Dünya Savaşı Arası Dönem Polonya edebiyatının seçkin temsilcilerinden Jarosław Iwaszkiewicz incelikli, hassas, duyarlı ve empatik kişilik özelliklerinin yanı sıra evrenselci ve apolitik duruşuyla dikkat çekmiştir. Sanatçı farklı kültür birikimlerine yansız bir bakış açısıyla yaklaşmanın insanlığa sağlayacağı katkılara yönelik düşüncelerini eserlerine işlemiştir. Iwaszkiewicz evrensellik algısı geliştirmenin iyi niyetli, erdemli, dürüst ve gerçekçi bir yaşam sürmenin yolunu açarak insanı huzurlu ve mutlu kılabilceği yönünde bir inanç geliştirmiştir. Gençlik dönemini doğu ve batı geleneklerinin iç içe varlık gösterdiği yerleşim bölgelerinden biri olan Ukrayna'da geçirmiş ve böylece Doğu Ortodoks kültürünün yanı sıra Bizans Katolik kültürü etkisinde kalmış insan topluluklarının her ikisiyle bir arada iletişim kurmuş olması dünya görüşü ve sanatına zenginlik katmıştır. Iwaszkiewicz'in herhangi bir geleneksel dine mensup olduğu söylenemez. Ancak, dini ve felsefi inançlara karşı saygın bir duruş sergilemiş, tüm bunlara toplumun huzuru ve esenliğine katkı sağlayacak değerler olarak yaklaşmanın önemine değinmiştir.

Sanatçının şiirlerinde “mutluluk” kavramını pek çok yönden ele almış olduğu gözlenir. Yalnızca yaşama şansını yakalamış olmaktan kaynaklanan mutluluk, doğanın sunduğu güzellikleri arınmış bir zihinle algılayabilmekten duyulabilecek mutluluk, dinginliğin, gerektiğinde vazgeçmeyi bilmenin, varoluşsal akışa teslim olmanın sağlayacağı mutluluk, içsel bütünlüğe ulaşmak için yapılan yolculuk aşamalarında duyumsanacak mutluluk bunlardan ilk akla gelen-

¹¹ Skamander dergisinden alınan şiirlerin tümünün Lehçeden Türkçeye çevirisi makalenin yazarı tarafından gerçekleştirilmiştir. Orijinali için bkz. J. Iwaszkiewicz, 1925, s. 126-128.

leridir. Iwaszkiewicz insanın, doğasının özü olan “saf bilince” erişerek ölüm ve fanilik düşüncelerinden kaynaklı yoğun acı ve korku duygularından arınabileceğine yönelik bir inanç geliştirmiştir. Öte yandan zamanın yıkıcı etkilerine ve giderek artan olumsuzluklara karşı direnç gösterebilmeyi, mücadele gücünü geliştirmeyi de bir mutluluk kaynağı olarak belirlemiştir.

Tüm bunlar sanatçının, insan varlığını öncelikle kültürel sınırlamaların dışında saf bir olgu olarak değerlendirme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bu bakış açısından yola çıkarak insanı fiziksel ve ruhsal boyutuyla doğanın ayrılmaz bir parçası olarak gözlemlemiştir. Bu bağlamda sanatçının Spinoza’nın Tanrı inancı ve görüşünü ifade eden panteizm (tüm tanrıçılık) felsefesine yakın bir çizgide ilerlediği öne sürülebilir. Elbette Iwaszkiewicz, insanı toplumsal yaşamı düzenlemek için oluşturduğu maddi ve manevi unsurların tamamına karşılık gelen kültürel birikimi bağlamında ele almayı da ihmal etmemiştir. Ancak, bunu yaparken dil, din ve ırk ayrımı gözetmeksizin ulusal ve evrensel kültür değerlerine bir arada odaklanma yolunu seçmiştir.

Aralarında Mevlânâ Celâleddin Rûmî’nin de bulunduğu pek çok düşünürün eserlerini bir kılavuz olarak değerlendiren Polonyalı şair Iwaszkiewicz sanatçı duyarlılığıyla yaşamı, ölümü ve aşkı varoluşsal sistemin bütünleşik unsurları olarak ele almıştır. Sanatın evrenselliğine duydukları inanç, kültürlerarası iletişime verdikleri önem, hümanist felsefeye dayanan sevgi anlayışları; insanın doğa ile ilişkisini, varoluşsal döngüyü ve insanın anlam arayışını yorumlama girişimleri Mevlânâ ve Iwaszkiewicz’i ortak paydada birleştiren özellikler olarak öne çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- ARPAGUŞ, S. (2007). “Mevlâna Celâleddin Rûmî (1207-1273)”. *İstem Dergisi* (X): 91-111.
- CZABANOWSKA, WRÓBEL, A. (2019). „Gdybym przespał aż do ranka...”. Miciński – (Szymbrowski) – Iwaszkiewicz”. *Tadeusz Miciński i ludzie epoki: studia*. (ed. Bajko Marcin, Ławski Jarosław, Pilch Urszula. Białystok: Temida 2 Yayınevi. 145-168.
- DYNOWSKA, K. (1997). „Jarosław Iwaszkiewicz o życiu szczęśliwym. Refleksja filozoficzna poety”. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Z. 190, Prace Filozoficzne* (VII): 137-147.
- GODLEWSKA, J. (2019). „Reminiscencje czarnomorskie we wczesnej poezji Jarosława Iwaszkiewicza”. *Odessa, muzyka, literatura. Ukraińsko-polski transfer kulturowy* (ed. Natalia Maliutina, Weronika Biegluk-Leś). Białystok: Białystok Üniversitesi Filoloji Fakültesinin iş birliğiyle Temida 2 Yayınevi. 85-96.
- GODLEWSKA, J. (2022). „Pytanie o miejsce Gruzji na mapie Orientu Jarosława Iwaszkiewicza”. *Gruzja i Polska: transfer wartości kultury. Studia interdyscyplinarne*. (ed. Ławski Jarosław, Occheli Wera). Białystok: Temida 2 Yayınevi. 187-209.
- IWASZKIEWICZ, J. (1925). „Z poezji mistycznych”. *Skamander Miesięcznik Poetycki* (XXXVIII). Erişim tarihi: 01. 12.2024. 126-128. [Skamander miesięcznik poetycki. R. 5 \(T. 5\), 1925, z. 38.pdf](#)
- IWASZKIEWICZ, J. (1948). „Boję się, że jak Hafiz, Dżalaladdin-Rûmî”. *Wiersze polskie wybrane: antologia poezji od "Bogu rodzicy" do chwili obecnej*. (ed. Mieczysław Grydzewski). Michigan: Michigan Üniversitesi Yayınları. 247.
- KÖRPE KEMER, S. (2019). “Leon Jarosław Iwaszkiewicz’in “Brzezina” (Kayın Ağacı Korusu) Adlı Öyküsünde Aşk ve Ölüm”. *İdil Dil ve Sanat Dergisi* (LXIV): 1805-1815. doi: 10.7816/idil-08-64-16

- KÖRPE KEMER, S. (2013). *İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Polonya Düzyazısının Psikolojik Gerçekçilik Perspektifinden İncelenmesi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- KRAJ, L. (2023). „Miłość jako doświadczenie somatyczne. Dwa wiersze Jarosława Iwaszkiewicza”. *Ruch Literacki*. R. 59, z. 4 (2018): 429-440. doi: 10.24425/122715
- MAJEWSKI, J. (2013). „Śmierć apofatyczna: Dionizos w Pannach z Wilka Jarosława Iwaszkiewicza”. *Diagonali*.(II): 1-28.
- NASIŁOWSKA, A. (2008). *Trzydziestolecie 1914-1944*. Varşova: Polskie Wydawnictwo Naukowe.
- SZÓSTAK, A. (2020). „Dendrocentryczny świat późnej poezji Jarosława Iwaszkiewicza”. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Poetica* (VIII): 101-118. doi: 10.24917/23534583.8.7

EXTENDED ABSTRACT

The mystical thought and understanding of Mevlânâ Celâleddin Rûmî, a Sufi who lived in the 13th century has gained a universal dimension by spreading all over the world from East to West. Because of the eighth centenary of Mevlâna's birth, 2007 was declared by UNESCO as the "Year of Mevlâna in the World" in the name of peace, love and tolerance, in connection with the acceptance of Masnavi philosophy as one of the important elements of the world intellectual history. The outstanding name of Polish literature in the Inter-World War Period "Leon Jarosław Iwaszkiewicz" (1894-1980) was one of the world's literary figures inspired by the thought of Mevlâna. Iwaszkiewicz had the opportunity to get to know the works of Rûmî, which was very popular in Poland during the Young Poland period, thanks to the translations of Tadeusz Miciński. In this article, it is aimed to present the inspiration that Iwaszkiewicz took from Rûmî's art through his poems and quotations from his poetry translations. In this way, the similarities and contrasts between the worldview and spiritual understanding of both masters will be revealed.

Jarosław Iwaszkiewicz's early poems are marked by his sensitivity to all the beauties of the world. In the poet's art showing a "realistic emotional approach" to all elements of the earth has been determined as the basic approach that paves the way for enjoying life. Vital experiences gained in line with such an approach constitute the essence of a healthy relationship that can be established between humans and nature, as in the philosophy of Dionysus. In addition to Epicurean skepticism, Stoic elements are also found in Iwaszkiewicz's poetry. The poet's belief in achieving happiness is related to being free from the negative effects of external conditions in the psychological dimension, receiving and accepting pain without resisting it, and thus experiencing the flow of life as it is in all its aspects. In order for a person to protect himself from the negative transfer of external factors, he must become aware of the true meaning of the phenomenon of death. At this point, it is an important detail that it is generally accepted that death and happiness are considered as opposing concepts. Perhaps the concepts of "time" and "space", which are the basic elements of life on earth, are just a human illusion that causes people to feel strong anxiety and fear of mortality. Achieving the maturity of overcoming this illusory fear will be a step that will enable a person to reach eternal happiness, which can perhaps be described as "nothingness". In short, it can be said that there are many types of happiness in Iwaszkiewicz's poetry, such as enjoying life, witnessing the beauties of the world, peace, surrender, acceptance and mental and spiritual self-improvement. It is known that

Iwaszkiewicz translated the poems of Celâleddin Rûmî and Hafız into Polish and was inspired by their works while writing his first poetry collections, "Octostychy" (Eights) and "Kasydy" (Qasida which ends with seven poems). In most of his poems, Iwaszkiewicz highlights the phenomena of death, mourning and loss as natural phenomena that can make people conscious, mature and aware of the truth. Following in the footsteps of many thinkers, including Mevlâna Celâleddin Rûmî, he has evaluated life, death and true love as interrelated existential experiences. He wanted to show that the thought of death can motivate people to enjoy life, to focus on the present by liberating themselves from painful memories of the past and concerns about the future. Just like Mevlâna, he interpreted true love and love of nature as an antidote to the pain arising from death, mourning and loss. He underlined that concepts such as birth and death, youth and old age, femininity and masculinity, or love and death, to which the human mind attaches opposing meanings in line with stereotyped thoughts, can be evaluated as values that enable human evolution when perceived with a high consciousness. Thus, he wanted to make people feel that the idea of "transience of life", which has occupied the minds of many thinkers and ordinary people throughout the ages, can evolve into the understanding of "eternity of existence".